

MEDIJI I ZLOČIN

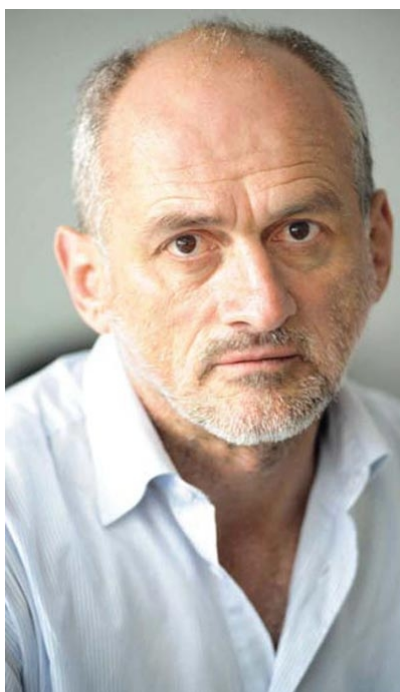
INTERVJU: BORO KONTIĆ, NOVINAR I PUBLICISTA, AUTOR DOKUMENTARNOG FILMA „GODINE KOJE SU POJELI LAVOVI“

Dokumentovanje medijskog zla

Boro Kontić

Kako se, na kraju, kao jedina moguća ukazala filmska priča sa dva ključna traga - sačuvani primeri uglavnom TV novinarstva između 1991. i 1995. godine, te gde su danas ljudi koji su vodili ratnu propagandu

Beogradskom premijerom dokumentarnog filma Boro Kontića „Godine koje su pojeli lavovi“ i raspravom „Mediji: Odgovorno izveštavanje, potrebe i očekivanja publike“ Nezavisno udruženje novinara Srbije nastavilo je debatu o utvrđivanju odgovornosti medija i novinara za posledice izveštavanja tokom ratnih sukoba devedesetih na prostoru bivše SFRJ.

Tragom krivične prijave koju je NUNS jula 2009. podneo Tužilaštvu za ratne zločine Republike Srbije protiv NN lica u medijima u Srbiji zbog krivičnog dela organizovanje grupe i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina iz čl.145. KZ SRJ, ali i prethodno već započetog pretkrivičnog postupka u Tužilaštvu, na osnovu podataka i informacija iz pribavljenog dokumentacionog materijala, sarajevski novinar i publicista Boro Kontić je, sa timom mladih producenata i uz podršku novinara iz regiona, snimio dokumentarni film „Godine koje su pojeli lavovi“, svoju filmsku priču o ratnohuškačkom novinarstvu devedesetih na prostorima ex-Yu.

Posle premijere na šesnaestom sarajevskom filmskom festivalu jula ove godine i posle beogradske premijere 1. oktobra, Boro Kontić za „Pravdu u tranziciji“ kaže da bi želeo da njegov dokumenatarac stigne do publike koja je početkom devedesetih bila meta propagandista. To se do danas još nije dogodilo.

Kada su „Godine koje su pojeli lavovi“ prikazane na sarajevskom filmskom festivalu rekli ste da nemate šta posebno da poručite javnosti u Srbiji, da je važno da film dopre do publike i proizvede određene reakcije. Kakve reakcije stižu do Vas ovih dana? Grohotan smeh u sali, a onda muk? O čemu Vam to govori?

- Ja bih rekao da oni koji su vidjeli film nisu ostali ravnodušni. To je lijep znak. Problem je što je taj film rezervisan za uži krug ljudi. Za sada. On je tokom ljeta prikazan u Sarajevu na festivalu i nedavno u prostorijama Nuns-ovog Medija centra. To je uglavnom „birana“ publika. Volio bih vidjeti reakcije kada bi bio prikazan u TV programu da ga vide „obični“ ljudi. Isti ili slični na koje je računala ratna propaganda, što je tema ovog filma.

Da li ste od tužioca Vukčevića u svom filmu očekivali da kaže da je započet krivični postupak? Izgledalo je kao da ste mu dali rok, od godinu dana. Jesu li „Godine koje su pojeli lavovi“ pozitivna provokacija?

- Moram priznati da ja tužiocu Vukčeviću nisam dao nikakav rok. To jednostavno nije moj posao. Ja sam, zaista slučajno, film počeo snimati mjesec/dva prije podnošenja krivične prijave Nuns-a tako da je to pitanje i bez moje prethodne želje ušlo u sadržaj filma. Dakle, ja sam zaključio ono što je mogao bilo ko u regiji prateći medije od 1. jula 2009. godine do kraja juna 2010. (situacija se nije promijenila ni u oktobru 2010.-te kada vam govorim). Da je poslata i primljena krivična prijava i da tužilaštvo nije do sada reagovalo osim javnog obraćanja da i dalje radi na tom predmetu. Vjerovatno je na neki način to „provokacija“ prema ljudima u Tužilaštvu, ali ja lično nemam nikakvih očekivanja osim da rade po svojoj profesionalnoj savjesti. Šta god bude, to će biti odluka odgovornih ljudi. I ako ne bude sudskih postupaka neće nestati povoda za razgovor unutar profesije.

Savet Marka Tompsona

Ja sam dugo želio da napravim ovakav film i kad sam gotovo posustao - jer sam u jednom trenutku pomislio da to poslije toliko godina gubi smisao – pomogao mi je savjet Marka Tompsona. Rekao mi je, otprilike: „Možda na prvi pogled sve to izgleda bez efekta. No, svaki napor da se dokumentuje zlo ima svoj dugoročni značaj. Prema tome, nikad nemoj odustati posebno ako imaš šta reći.“

Kakva bi bila Vaša novinarska reakcija na eventualni sudski postupak protiv medija koji su huškali na rat? Ili smatrate da je dovoljna moralna osuda profesije da se suoči sa posledicama nepoštovanja sopstvenih kodeksa?

- Ako bih bio u prilici da biram, uvijek bi me više interesovalo ponašanje ljudi iz struke. Dakle, za mene je prvenstveno važno da se ljudi u profesiji suoče sa posljedicama. To je uostalom teren koji poznajem i razumijem.

Kako su se, po Vama, mediji u regionu postavili u odnosu na tranzicione procese?

- Potpuno je drugo vrijeme, medijska slika, preovlađujući privatni interesi, pretvaranje medija u PR institucije i slično. Ali, ostala je ista potreba javnosti da sazna u kakvom društvu živi kako bi mogli da naprave pravi izbor. U vrijeme kada sam ja počinjao, bilo je dosta onih koji su tvrdili da se profesija urušava. To je valjda mantra od koje nijedna generacija ne može pobjeći. Govor mržnje nije možda otvoren kao u vrijeme rata, ali se danas, iako teže, ipak prepoznaje u reakcijama prema manjinskim grupama, u vrijeme fudbalskih incidenata i slično. Cijela ova regija i dalje dominantno „gaji“ patriotizam kao zamjenu za profesionalizam

NUNS je u martu u Beogradu organizovao regionalnu raspravu o ulozi medija i novinara u ratnim sukobima. Tada ste podsetili na hronologiju suočavanja novinara u regionu sa tim pitanjem, na savete i iskustva iz sveta koji su stizali do Vas. Možete li deo tih iskustava da nam prenesete?

- To je dugačka lista koju otvara knjiga Marka Tompsona „Forging war“ (u nas prevedena kao „Proizvodnja (ili Kovanje) rata“) - prvi veliki pokušaj da se ratni propagandisti obilježe. Ona je nastala još tokom ratova na ovim prostorima. Prevedena je u Beogradu i u Zagrebu. Dakle, prvo je bio stranac koji je primijetio da je jezik mržnje u medijima jedan od okvira u kojima se naši ratovi najbolje uočavaju i razumiju. Onda je tu ogroman napor Lazara Lalića i njegove ekipe („ArhiteI“) na dokumentovanju elektronskih medija u Srbiji. Njihova serija dokumentaraca „Reči i slike mržnje“ i danas je nezaobilazna arhiva. U Crnoj Gori je dokumentarna arhiva Koče Pavlovića (produkcija „Obala“) o izvještavanju TV Crne Gore koju sam i ja koristio. Pa, onda zanimljiva knjiga Živka Andrijaševića – „Izvještavanje Pobjede“ iz 1991, istraživanje i magistarski rad Nidžare Ahmetašević o novinarima propagandistima, te knjiga Kemala Kurspahića – „Zločin u 19,30“. Nakon američkog izvornika („Prime Time Crime“) ona je objavljena u Sarajevu, Beogradu, a krajem oktobra 2010. biće u Ljubljani predstavljeno i slovenačko izdanje. Tu su, takođe, analize, izvještaji Fonda za humanitarno pravo, Helsinških komiteta u cijeloj regiji. Ovo je, takođe, tema koja je gotovo stalno otvorena u e-novinama, na Radiju Slobodna Evropa, u „Monitoru“, „Danima“...

Da li je poruka Marka Tompsona sa skupa novinara i tužilaca u Dubrovniku 2007. godine, da bi institucionalno suočavanje se odgovornošću medija na prostorima Balkana imalo smisla „makar za primer“ bila dovoljno glasna?

- Nisam siguran. Ali, ja sam shvatio poentu na ličnom planu i evo je nudim i ostalima. Povećava se lista referentnih izdanja o temi govor mržnje i ratnohuškačko novinarstvo u medijima na prostoru bivše Jugoslavije. To je sada cijela biblioteka knjiga, filmova ili istraživanja koja pokrivaju period od 1994.-te do danas. Što će reći, ko god poželi da nešto sazna o ovoj temi ima se na šta osloniti. Uzgred, ja sam film radio sa producerskom ekipom koja je u novinarstvo ušla krajem 1995. godine, ili još kasnije. Možda to izgleda neobično, ali njima je ova tema važna.

Profesionalna magistrala

Radili ste na Drugom programu Radio Sarajeva. U to vreme je na relaciji Beograd – Zagreb – Sarajevo postojala zajednička emisija „Zeleni megaherc“. Kakve Vas uspomene vezuju za taj period?

- To je period mojih profesionalnih početaka na II programu Radio Sarajeva (1979–1985). To je drugačije vrijeme - novinarstva koje je obilježeno vladajućom ideologijom, ali i vrijeme kada se sloboda osvajala, pa makar i na kašičicu. Ja sam namjerno izabrao da radim u programu koji se nije direktno bavio političkim novinarstvom nego alternativnom kulturom i omladinskim pokretima što se danas vidi kao odličan izbor jer je bila jedna od rijetkih oaza slobode i drugačijeg mišljenja u onom vremenu i u onoj zemlji. Moguće da je to i razlog što se nikada nisam pomirio sa principima državotvornog i patriotskog novinarstva. Ono što naučite na početku zapravo je vaša profesionalna magistrala.

Dali ste svom dokumentarnom filmu lični ton, zapitali ste se kroz priloge koje ste prikupili da li je sve to bilo moguće i pokušali odgovoriti zašto je to urušavanje medijskog prostora moglo da se dogodi. Jeste li to želeli ovim filmom?

- Postojalo je nekoliko ideja. Na kraju se, kao jedina moguća, ukazala filmska priča sa dva ključna traga. Sačuvani primjeri uglavnom TV novinarstva između 1991. i 1995. godine, te gdje su danas ljudi koji su vodili ratnu propagandu. Utvrdio sam da su gotovo svi u nekom važnom poslu - od profesora univerziteta do političkih predstavnika u parlamentu. Što će reći da im prošlost nije smetala.

Koliko dugo ste radili na ovom filmu? Da li su vam pomagali novinari u regionu?

- Radio sam godinu, iako ja nisam imao previše snimajućih dana. Kad sam mogao odvojiti od svog redovnog posla u Mediacentru – Sarajevo. S druge strane, da ne objašnjavam poznate stvari skromnih fondova, pomogli su mi mnogi. Na kraju filma najduža je lista arhiva koje sam koristio i imena ljudi kojima sam se morao zahvaliti, jer bez njihovog prethodnog rada ili pomoći ne bih našao dokumente niti stigao do pojedinih ljudi. Arhivi su uglavnom privatni. Da sam bio oslonjen na arhive javnih televizija ne bih učinio ništa.

Mediacentar Sarajevo na čijem ste čelu dugi niz godina postao je alternativni medijski prostor ne samo u BiH već i u regionu, mesto okupljanja i mesto za rad novinara koji su pružali otpor propagandama svojih režima? Kako danas vidite, sumirate uticaj Mediacentra?

- Mediacentar postoji više od 15 godina. Prošli smo kroz različite faze i još uvijek postojimo. U situaciji kada se urušavaju mnogo starije institucije, to je uspjeh. Razvili smo jedinstven novinarski portal u ovoj regiji (www.media.ba) koji je nezaobilazan za dobar dio novinara, studenata, istraživača. Imamo razvijen novinarski arhiv (www.infobiro.ba) u kojem na principu ključnih riječi možete pronaći tekstove iz BH novina od kraja 19 vijeka do danas. Kroz naše novinarske škole prošli su brojni novinari ne samo iz BiH. Objavili smo neke interesantne knjige, digitalizovali desetine novina uključujući „Feral Tribjun“. Što će reći, ako nije pretenciozno, borimo se za vrijednosti ove profesije.

Nasleđe ratnohuškačke škole

Vidite li posledice ratnohuškačke škole novinarstva danas u BiH? U regionu?

- Uzeću jedan primjer. Nedavno je voditeljica Dnevnika Hrvatske televizije Dijana Čuljak - Šelebaj optužila „stanovnike cijele jedne susjedne zemlje da dolaze na hrvatsko more i ne plaćaju ništa“. Iako se cijela stvar, manje-više benigna, brzo završila javnom osudom i izvinjenjem, po meni tu nema ništa slučajno. To je na neki način i logično jer se radi o novinarki koja je i tokom rata bila poznata po propagadnim izvještajima u kojima je, između ostalog, jedan od koncentracionih logora u Hercegovini prokomentarisano da „mnogi nisu htjeli napustiti taj, ako ne udoban, a ono siguran smještaj“. Ta spremnost na optuživanje cijelog naroda, opuštenost prema činjenicama koje se ne tiču vaše kože, lakoća zaključivanja ili potpuno odsustvo osjećaja šta takvo izvještavanje proizvodi, to je naslijeđe ratnohuškačke škole. I činjenica da takvi ljudi nikad nisu iskusili profesionalan odgovor unutar vlastite redakcije govori da u današnjim incidentima ima neke logike.

Razgovarala:
Jasna Šarčević - Janković